

LEYLA ERBİL'İN *HALLAÇ* ÖYKÜLERİNDE YAZINSAL YARATININ GÜCÜ**

Sevim AKTEN****

*Ben yazınsal yaratının gücüne inanıyorum,
Her yazarın kendi olmadan hiçbir şey
Olamayacağına da.
Zihin Kuşları*

LA FORCE DE LA CRÉATION LITTÉRAIRE DANS LA NOUVELLE *HALLAÇ* (LE CARDEUR) DE LEYLA ERBİL

Hallaç relate l'histoire des femmes qui refusent de jouer le rôle qui leur est imposé par la société. Elles déclarent préférer mener une vie à leur gré dans l'espace individuel et social. La condition féminine moins visible dans la société est mise en évidence d'une manière critique et ironique par l'auteure. Son style innovant et son texte qui se dégage de la syntaxe traditionnelle se composent de la narration rétrospective, de l'alternance temporelle, de monologues intérieurs, du courant de conscience, de récits circulaires qui comportent une structure similaire à son discours. Les problèmes existentiels non élucidés des individus sont plutôt expliqués par des actes inconscients. L'auteure utilise une nouvelle voix de narration et différentes formulations de langage. Elle révèle le vécu et le non-vécu des femmes en lutte perpétuelle contre le sexisme. Optant pour une approche existentialiste, Leyla Erbil décrit l'histoire des femmes en quête de conscience de soi-même et en faisant cela, elle a recours aux doctrines des philosophes contemporaines et des données psychanalytiques. Les femmes qui s'efforcent de survivre entre le dilemme de la vie et de la mort se révoltent contre le non-sens de la vie. Certaines aspirent à s'assimiler à d'autres femmes idéalisées; d'autres déçues par leur échec se plongent dans des conflits émotionnels. Autant d'efforts pour être soi-même et ne pas être autrui, ses personnages se débattent pour se justifier. Les femmes coincées dans des conflits affectifs et sociologiques, sont perturbées sur la voie de la recherche de leur identité, mais poursuivent malgré tout le chemin vers la liberté. L'auteure qui s'identifie consciemment au narrateur décrit la face invisible de l'iceberg en utilisant les nouvelles techniques narratives comme l'intertextualité, le récit spéculaire, le langage métaphorique, la distorsion temporelle, le courant de conscience tout en évoquant les thèmes essentiels de l'existentialisme tels que la liberté, l'aliénation, l'angoisse, la révolte et l'absurdité. A l'aide de ces thèmes qui constituent la problématique de l'œuvre, Leyla Erbil utilise aussi des symboles pour décrire les différents moments de la vie quotidienne de ces femmes. En bref, dans la nouvelle *Hallaç*, les thèmes obsédants définis par les figures de style décorent le texte et les associations sémantiques le sonorisent. La fiction accentuée par le style original et libre, la ponctuation ainsi que l'allitération des lettres et des mots constituent l'esthétique personnelle de l'auteure.

Mots-clés : *Leyla Erbil, Hallaç, condition féminine, style innovant, approche existentialiste, intertextualité*

* Geliş tarihi: 02.01.2022 – Kabul tarihi: 15.02.2022

** Atatürk Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü Emekli Öğretim Üyesi,
sevimakten45@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9608-2896

THE POWER OF LITERARY CREATIVITY IN *HALLAÇ*, A SHORT STORY BY LEYLA ERBİL

Hallaç is a story about women who refuse to play the roles imposed on them by society. They declare that they prefer living their lives as they wish in their own individual and social space. The author depicts the feminine condition, less visible in society, in a critical and ironic manner. Her innovative text in non-traditional syntax comprises retrospective narration, alternative temporality, inner monolog, stream of consciousness and circular narrative that structurally resemble discourse. The unrevealed existential problems of the individuals are explained by their unconscious actions. The author writes in a unique narrative voice using different forms of language. She reveals the lived and un-lived experiences of women in their perpetual struggle against sexism. Choosing an existential approach, Leyla Erbil tells the story of women in search of their own consciousness of self and in accomplishing this, she offers a recourse to doctrines of contemporary philosophers and psychoanalytic facts. The women who force themselves to survive in the dilemma between life and death revolt against the nonsense of life. Certain ones aspire to be assimilated as other women who are idealized; others who are disappointed by their failures immerse themselves in emotional conflicts. Putting forth so much effort to be oneself and not to be another, her characters struggle to justify themselves. These women trapped in emotional and sociological conflicts are disturbed while searching for their own identities but carry on no matter what on their way towards freedom. The author who consciously identifies herself with the narrator describes the face of the invisible iceberg by using new narrative techniques such as intertextuality, specular narrative, metaphorical language, temporal distortion and stream of consciousness in order to evoke the essential themes of existentialism such as liberty, alienation, anguish, rebellion and absurdity. Through these themes that represent the crux of the work, Leyla Erbil also uses symbols to describe the various moments in the daily life of women. Thus, in *Hallaç*, the obsessive themes defined by the elements of style embellish the text and the semantic associations and amplify it. The fiction accentuated by the original free style, the punctuation and the alliteration of letters and words, constitutes the personal aesthetic of the author.

Keywords : *Leyla Erbil, Hallaç, femininity, innovative style, existentialist approach, intertextuality*

Leyla Erbil'in yazın yaşamının ilk yıllarında yayımlanan *Hallaç* öyküleri (1960) yazarın kendilik bilinci yaratma çabasının izlerini yansıtır. Öykülerindeki kişiler kendi olma/herkes gibi olmama yolunda arayış içindedirler. Varoluşçuluk esintisini duyumsatan kişilerin ve anlatıcının kadın olması yani dişil özne seçimi yazarın, kadını ötekileştiren eril güce verdiği bir yanıtıdır. Onlara bilinçli ya da bilinçaltından kendilerini ifade etme olanağı sunarken yapıtına kendi gölgesinin düşmesine engel koymaz. Ona göre özgürlüğün de var olmanın da başkaldırmanın da yolu kendi olmadan geçer. Değişken bakış açıları ve metaforik anlatım deneyerek kendi yorumunun ötesinde okuru da okuduğunu anlamlandırmaya davet eder. Böylelikle yazar-yapıt-okur birbirini açılar. Simgelerle, soyutlamalarla, söz sanatlarıyla bezediği metnin sesini okura duyurur. Bilinç akışı, içsel konuşma, noktalama işaretlerini değiştirme, çevrimsel anlatım gibi kullanımlarla yazın dünyasına yeni bir soluk getiren Leyla Erbil *Hallaç*'la aldığı eleştirilere karşın son yapıtına dek özgün söyleminden asla ödün vermez.

Freud'un, Sartre'm, Beckett'in, Kafka'nın, Sait Faik'in etkisiyle ama Leyla Erbil'in kendi gerçeğini yaratma çabasıyla kaleme aldığı *Hallaç* öyküleri cinsellik, toplumsal cinsiyet, yabancılaşma, kimlik arayışı, yalnızlık, bunalım, varoluşçuluk gibi izlekleri

içerir. Öyküler arasında organik bir bağ olmasa da yinelenen imgeler ve metaforlar anlamsal bütünlüğü kurar.

İçeriğinden çok biçemiyle öne çıkan *Hallaç*'ta geleneksel anlatım yöntemlerini tersyüz eder. Katıksız insan gerçeğini eğretilmelerle anlatırken dolambaçlı bir yol seçer, kişilerin hayaller, halüsinasyonlar ve rüyalar gibi bilinçaltına yerleşmiş tortularını simgelerle gün yüzüne çıkarır. Kendilik kaygısı, kendini gerçekleştirme çabası kişileri karşı koymaya bazen de başkaldırmaya iter. Varoluş felsefesi anlamında insan bir taslaktır, ancak kendini gerçekleştirdiğinde varoluşunu da gerçekleştirmiş olur. Bu yönelimle kimi kendi gerçeğini başkasının üzerinden arama yoluna gider, kimi kendini özlediği kişiliklere koyar ama onlar gibi olamadığı için düş kırıklığına uğrar.

Kişilerin varoluş sorunlarını mantıksal bir çerçevede değil, genellikle bilinçdışı edimleriyle aktaran yazar doğal olarak simgesel bir dil kullanmayı yeğler. Kişilerin kendi olma yolunda yaşadıklarını, yaşamadıklarını, düşlediklerini, dile getiremediklerini örtük anlamlarla ifade eder. Bu durum ister istemez yazarın imge evreninin gizlerini ele verir. Yazarın düşünsel donanımından beslendiği için *Hallaç* öyküleri ayrı bir önem taşır. Yazar psikanalizin olanaklarından yararlandığını açık açık dile getirdiği için, anlatının yerlemleri, içeriği ve biçemi bu öğretilen bağımsız değerlendirilemez.

Charles Mauron'un ruhçözümsel eleştiri bağlamında yapılandırdığı yaklaşım yapının bilinçdışı kaynaklarını irdelemeyi önerir. Yazınsal yaratının bilinçli bir edim olduğunu yadsırken izleksel eleştirden uzaklaşır, izlekleri oluşturan imgelerin dilini çözmeyi öngörür. Bu aşamadan sonra yazarın imge evreninden beslenerek diğer yapıtlarında da saplantısal olarak yinelenen metaforları irdeleyerek yazarın kişisel söylemini saptar. Bu yaklaşım daha oylumlu bir çalışmanın konusu olduğu için burada yalnızca metaforları bağlam içindeki eğretilme işlevleriyle sınırlı tutup yazarı değil, metni çözümlenmeyi amaçladık.

Hallaç'tan başlayıp yazarın diğer yapıtlarında da yinelenen metaforların geçici de ya da saplantısal kullanımı bütünsel ve eleştirel bir okumayı gerektirir. Örneğin kuş, köpek, eşek arısı, böcek gibi hayvanlar deniz, göl, bataklık gibi doğa görünüşleri ve bunları betimleyen renk ve sesler saplantısal izlekler bağlamında yorumlanabilir. Böylelikle imgelem yoluyla örülen metnin örtük ya da gizli iletisi yalnızca sözcüklerin düzenlamaları ile sınırlı kalmamış olur. Yazar sözcüğün yapısını bozarak, adlandırmaları dönüştürerek yeni anlam katmanları yaratır, anlamı değiştiren bu yapı bozumu işlemi metne şiirsel bir hava verir. Örneğin, eksiltilemek yinelenen sözcüklerde R harfinin kullanılmaması sıralanıyo, sıçrıyo, uzuyo (s. 3/11/33), bi yansıma, bi baş olma, bi üstünlük durumu (s.59), ya da çoğaltılarak vurgulanan sözcükler ve harfler, ses düşmeleri, özgür, gür, gür, gür (s.100), cinsel, cinse, cins, cin, ci, c (s.20), gibi vurgulamalar yap yakıcı yap yabancı, bu köpek, çok köpek, baş köpek, ağulu köpek, düşkün geçkin köpek, bekleyici köpek, dinleyici köpek (ss.57/58) gibi pekiştirmeler metnin sesini duyuran ve anlamı derinleştiren dokunuşlardır. Kimi öykülerdeki kişi adlarının yerine büyük harflerin kullanılması postmodern bir tercih olmakla birlikte içerik düzleminde kimliksizleştirilen kadını simgeler.

Bu bağlamda, sözcüklere, harflere ve noktalama işaretlerine farklı anlamlar yükleyerek parmak izini de koyar, kendisinin Leyla işaretleri olarak tanımladığı dokunuşlar biçimsel

imlemelerden öte sözdizimsel işlevleri değiştiren vurgulamalardır. Gerçeği imgesel dille anlatmaktan da noktalama işaretlerine verdiği özerklikten de vazgeçmez ama zaman içinde “*Hallaç* öykülerindeki *irkiltici sesler çıkarmak yanlış gibi geldi bana*” (*Zihin Kuşları* s. 182) diyerek sonraki yapıtlarında düzyazıda daha yalın bir söylemi yeğler.

Hallaç öykülerini ayrıksı kılan biçimsel ve içeriksel denemeler biçem düzleminde metaforlarla donanır;(yazınsal söylemde derin yapıyı oluşturan göndermeleri anlam yelpazesi en geniş olan metafor sözcüğü ile adlandırmayı uygun gördük.)

Yunanca meta-öte ve pheren- taşımak sözcüklerinden oluşan, batı dillerinde figure, trope olarak da karşılık bulan metafor dilimizde eğretileme, mecaz ya da istiare olarak geçer. En kısa tanımıyla eğretileme gösteren ile gösterilen arasında bağlantı kurarak yeni bir anlamsal evren yaratma işlemidir. Tahsin Yücel’in tanımıyla “*yazın eğretilemenin ayrıcalıklı alanıdır.*” (*Yazın, gene yazın* s. 192) Göstergeler arasında göndergesel bir bağlantı kurması bakımından eğretileme işlemine metinlerarası bir oluşum gözüyle de bakılabilir. Gösteren gösterilenle bağdaşlık kurarken taşıdığı, çağrıştırdığı ya da değiştirdiği anlam metinlerarası bağlamda ilişkilendirilir. Örneğin, yazarın kişisel söylemine varan yolda sıklıkla kullandığı kuş, çiçek, böcek, deniz imgeleri başka roman ve öykülerinde de yinelenirken tekizlekçi eleştirinin de metinlerarası ilişkilerin de konusu olabilir. Ancak saplantısal imgeler bağlam içinde farklı çağrışımlar yarattığı için ana öрге olarak nitelendirilemez. İlk bakışta kuş, uçma yetisinden ötürü özgürlüğün simgesi olarak yorumlansa da çoğu yapıtlarında toplumun eril gücünü ifade eder. Kimi zaman baskıcı toplum, gözetleyen bakış, gururlu sevgili, kanat açan dost konumuna geçer ama buyurgan ve baskıcı anlamından uzaklaşmaz. Bir yapıttan diğerine kanat açar *Zihin Kuşları*’nda ise gelip başlığa konar. Kuş imgesinin karmaşık çağrışımları yazarın durmadan değişen, değiştikçe varsıllaşan yaratıcı imgeleminin üretkenliğindedir.

Metaforik anlatımın en belirgin örneklerinden *Yatak* sanki özellikle kuş için yazılmış bir anlatıdır. 6,5 sayfalık kurmacada 30 kez yinelenir kuş imgesi, 17 kez de yatak. Kuş ve yatak metaforları dişil ve eril çağrışımlarla yüklüdür. Yatağın yıllardır havalandırılmaması kadının yalnızlığının, huzursuzluğunun, kendini ihmal ettiğinin ve mutsuzluğunun göstergesidir. Cinsel çağrışımları yansıtan bir nesne olarak kadının doyumsuzluğunu da vurgular. Güneşlendirilmemiş olması kadınlık durumunun dayattığı olumsuzlukları içselleştirmiş kadının ruhsal durumunu betimler. Yatağı güneşlendirmek ve eşelemek isterken toplumsal ilişkilerine de iç dünyasında da çöreklenmiş mutsuzluğun acılarını da eşeler. Yatağı eşeleme, havalandırma, gün yüzüne çıkarma isteği her ne kadar değişme isteğini yansıtsa da bunu yapmak için kılını bile kıpırdatmaz. Ucu açık anlatıda ne yatak havalandırılır ne de kadın değişir, saçlarına usulcacık tüneyen kuşla kurulu düzeni sürdürmeye devam eder. Toplumun eril gücünü duyumsatan edimleriyle betimlenen kuş imgesi kişileştirme yoluyla aktarılır; şarap şişesine tüneyip uyuklaması, gazete okuması, perdeyi sıkı sıkı örtmesi gibi “beyefendi kereste” halleri toplumsal cinsiyet algısının metaforik anlatımının en çarpıcı örneklerindedir.

Metinler arasındaki ilişki bu kez *Bilinçli Eğinim 1* de uçan bir böcek imgesi ile gündeme gelir. Bir gemi seyahati sırasında Fransa kıyılarında bir kıyı kasabasına inen genç bir kızın rengarenk, küçücük bir çocuk mayosu çalması üzerine kurulur anlatı. Çalma eylemi ile bir an için var olmanın tadını alan, iç huzuru bulan, mutluluğu duyumsayan genç kızın coşkusu uzun sürmez. Kara gözlüklerinin ardından kötü kötü bakan satıcı ve

her hareketini kötü niyetiyle izleyen kanatlı bir böcek genç kızın anlık mutluluğunu yerle bir eder. Kötülük algısı yaratan bu ikilinin varlığı bir sonraki öyküde Bilinçli Eğinim 2 de Rüstem kimliğinde somutlaşır.

Böcek gözetleyici, baskıcı, yargılayıcı bakışlarıyla toplumsal baskıyı simgeler. İnsansı gözleriyle bol bol terleyen gövdesi, yapışkan kanatlarıyla bir kötülük nesnesidir, tıpkı Rüstem gibi. Kanatlı böcek imgesi, *Öyküsüz ve Bilinçli Eğinim* anlatılarında Rüstem kimliğiyle özneye dönüşür. Kendisine sunulan tüm ayrıcalıklara ve iyi niyete karşın kötüyü, kötülüğü animsatan ne varsa hepsi Rüstem’de toplanır. Yalnızca bu kadarla kalsa iyi; anlatıcının tutkusu, kâbusu, sığınmasından başkaldırısına kadar yayılan çelişkin duygularının kaynağıdır da. Anlatıcı sabırla, umutla onun öyküsü olmaya çalışırken sırnaşık, çipil, güncü, tilki, çıkarıcı ilkokul arkadaşı Rüstem’in bir öyküsü bile yoktur. Sonunda genç kız Rüstem’in hayvansı hali böceği ayağının altına alıp ezince ve Rüstem’i de kusunca geçici de olsa kendi olabilmış, varoluşsal sorunlarını çözmüş ve kendisini kısıkrak ele geçiren karabasanlardan kurtulmuştur.

Böcek-Rüstem imgeleri kötüyü, ıtır-fesleğen iyiyi simgeler. Fesleğen-ıtır metaforları anne baba izleğinin gönderenleridir. Varoluşunu borçlu olduğu anne babanın yok oluşunu engellemek, ölümsüzleştirmek için kalıntılarını toplayarak çiçek saksılarını eker. Bu girişim bir yeniden yaratma ve ölüme başkaldırma anlamındadır.

Ölüme başkaldırmanın farklı bir göstergesi de kadın anlatıcının yazgıya boyun eğmeyi bilince bir eğinimle kendi ölümüne kendi karar vermesi, adeta ölmeye yatmasıdır. Tıpkı don çalma eyleminde olduğu gibi kendi ölümünü kurgulaması da yaşantının dayattığı zorlamalara direnerek olguları dilediği gibi yönetmek istemesindedir.

Bu bağlamda *Bilinçli Eğinim* öyküleri var olmanın çeşitli hallerinin ve başkaldırmanın anlamsızlığının postmodern anlatımıdır. Bilinçli Eğinim’den başlayıp diğer öykülere de sinecek olan cinsellik içeren anışturmalar, çocukluk döneminden kalma yaralar, sınıfsal farklılıklar, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı gibi konular varoluşçuluk bakış açısından yansır. Anlatının karmaşık yapısını oluşturan düşlemeler, geriye dönüşler, dolambaçlı söylem, sözcük oyunları okurun alımlamasını bırakılan dokunuşlardır.

Bu yapıdan yansıyan *Baltık* öyküsü başlığından son satırına dek gerçekle düşel’in görünle imgelenenin birbirine karıştığı ucu açık bir yapıttır. Anlamı değil anlatımı öne çıkaran tutumuyla yazar başlık/içerik/sonuç düzleminde anlamlandırmayı okurun alımlamasına bırakır. Başlığın içerikle doğrudan bağlantısı olmaması baltık balçık ses benzeşmesinden, toplumun çamura bulanmış kişilerine bir tür gönderme olduğunu düşündürür.

Alegorik yapısı, parçalı anlatımı ve çağrışımsal içeriği ile toplumsal düzene baş kaldırıp tutuklanmış olanlarla güce köpek olmuş insancıkların betimlemesidir Baltık. “Çok köpeklerin, *ağulu* köpeklerin, en köpeklerin” baş köpeklere yaranmak için savunmasız insanları nasıl ezdiğinin anlatımıdır. Diğer öykülerde kuş, böcek, öküz, arı imgeleri ile betimlenen baskı öznesi burada köpek sözcüğünün saplantısal yinelenmesiyle vurgulanır. Tutukluya getirilen bir saksı Fesleğen imgesi anlatının bunaltıcı havasını bir an için hafifletse de cinsellikten başka bir şey düşünmeyen gardiyan köpeklerin yarattığı karabasan öykünün sonuna kadar sürer. Öykünün ilginç yanlarından biri de tanrısal

bakış açısından yansıyan ironik anlatı öykü içinde öykü gibi post modern bir kurgu ile sonlanmıştır.

Düşlerin sınırlarını zorlayan bir başka öykü, *Konuşmalardan Bıkan* yine kadın anlatıcının dilsiz biriyle Denek-Deneyci konumunda yaşadığı gelip geçici bir ilişki deneyiminin alegorik anlatımıdır. Anlatıcı en ilkel, en katıksız, en özgür seviyi yaşayarak kendini gerçekleştirme peşindedir. Öykünün simgesel dokusu baştan sona hayvansı çağrışımlarla örülüdür. Anlam evrenini donatan metaforlar, yakıcı renkler, çıyan, kertenkele gibi itici yaratıklar, kuş, kedi gibi tanıdık imgeler çarpıcı etkiler yaratır. *Öyküsüz, Bilinçli Eğinim, Bay Suret, İncik Boncuk* gibi öykülerde ayna, gözlük camı, pencere camı, tren camı gibi engelleyici anlam yüklü göndermeler bu öyküde insanın içinde biriken cam kırıkları olarak en çarpıcı eğretilmelerden birini oluşturur.

Bu öyküde olduğu gibi kişinin kendini gerçekleştirme çabası genellikle deneme aşamasında kalır; *Yatak, Üç Arkadaş, İncik Boncuk, Gündelik* ve özellikle *Bilinçli Eğinim*'lerde kendi olma yolunda bilinçlenmek yerine eksikliklerini bir şeylerle ya da birileriyle doldurma yolunu seçerler. Kendi olamadığı için başkasının yerinde olmayı seçenler de vardır. Kadınların olmak istediği kişilikler tarihsel ve mitolojik göndermelerle, zayıf, kırılğan, yalnız, ezik, yardıma muhtaç konumları ise doğa kaynaklı metaforlarla betimlenir.

Geleneksel öykü biçimine aykırı düşen absürt içeriği ile *Diktatör* öyküsü aile baskısının ve aile içi şiddetin ironik anlatımıdır. Üvey annesinden gördüğü şiddetin bıraktığı duygusal yaralarıyla yüzleşmek yerine şiddeti içselleştirip varoluşunu bu eylemle gerçekleştiren bir babanın anlatımıdır. *Hallaç* öyküleri'nde genellikle toplum tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet kodlarına boyun eğmek zorunda kalan kadındır. İlk kez bu öyküde aile içinde şiddet gören babadır. Hem de evdeki kadınlar tarafından konulan yasalarla baba ezilen taraftır. Yazar burada toplumsal cinsiyet algısını ters yüz eder, anne ve iki kızı tarafından şiddet gören babayı kurban olarak seçerek okulu şaşırtır. Babanın şiddeti içselleştirmesi ve bile isteye kendini kurban etmesi de kara mizahtır.

Hallaç öykülerinin en eskilerinden olan Öykü başlıklı anlatıda biçim içeriğin önüne geçer. Anlatı örgüsünü, sözdizimini, yazınsal söylemi, anlamı bile yerle bir eden bu öykü parodisinde filizlenen simgeler *Hallaç* öykülerinde metiniçi ilişkiler bağlamında anlamlandırılabilir.

Uğraşsız (1951) ile başlayan insana değişik açılardan bakma serüveni giderek bireysellikten uzaklaşır, *Bay Suret*'te (1971) sakatlanmış bir toplum eleştirisi ile noktalanır. Cinselliğin toplumsal bir sorun olarak betimlendiği *Uğraşsız* öyküsünde sıcak bir yaz günü kırmızı topraklı adalardan birinde var olmanın tadını duymamaya çalışır kadın anlatıcı. Yanbaşında "içinden koşullu bir adam" Osmanoğlu Cemal Bey, kafasının içinde gitgide kötüleşen bir dünya, yozlaşmış insanlar, kokuşmuş bir toplum. İki yüzlülüğün, hesaplı kitaplı davranışların, haksızlıkların ikili ilişkilere yansımasını ironik bir dille anlatımı. Betimlemeler sıcak Gaugin renkleri ile bezenmiş olsa da duygular kapkara. Soyuluyorum, bıçaklanıyorum, kanayıveriyor gibi göndermeler mutsuzluğun göstergeleri. Belirli bir bilinç düzeyine ulaşmış olsa da toplumsal dayatmalarla kısırılmış, susturulmuş bir kadının yazarın deyimiyile külyutmaz bir kadının edilgen başkaldırısının ironik anlatımıdır *Uğraşsız*.

Erbil *Hallaç*'ta varoluşsal anlamda kendini gerçekleştirmek isteyen kadınların yaşantılarından kesitler sunarken *Bay Suret*'te bir erkeğin bakış açısından, bir gecelik öykü zamanında geçmişini sorgulamasını anlatır. İçinde yaşadığı topluma yabancılaşan, özgürlük peşinde koşan, özgürleştikçe yalnızlaşan Bay Suret bir aydın, bir uğraşsız, bir aylak adam, hatta bir yabandır. İçinden çıktığı toplumun insanlarıyla bir denge kuramamış, tüm yargılara baş kaldırmış ama başarılı olamamış çağdaş insanlardan biridir Bay Suret.

“*İnsanların yaralı ve hasta olduğuna inanıyorum, sanatımın kaynağı da bu, her insanda gördüğüm zavallılıkla, derinlikle ilgilidir uğraşım*” derken *Bay Suret* le birlikte komşularını da mercek altına alır yazar. Bir suretten ibaret olan isimsiz biri, karşısında azgın kiracıların simgelediği toplum. Kiracılar bir toplumsal kontrol grubu oluşturarak kendi belirledikleri ölçütlere uymadığı için ötekileştirdikleri yabancıya işkence ederek kendilerini gerçekleştirmek isterler. Beriki kendini hümanist olarak tanımladığı için saldırganlara karşılık vermez, kendini savunmaz bile. Ama bilinçli bir eğitimle kurguladığı ölümü seçerek başkaldırı eylemini gerçekleştirebilir.

Her şeyi bilen ve gören anlatıcı geçmişi şimdiye taşırken zaman zaman sözü anlatı kişisine bırakır. Anlatıcı metaforik bir dil kullanır olayları süredizinsel aktarır. *Bay Suret*'in geçmişe dönük anıları içsel konuşma biçiminden benöyküsel açıdan yansır. Anlatıcının kışkırtıcı dili çarpıcı imgelerle daha da sertleşir. Toplumsal baskının yarattığı engellemeleri asma kilit, merdiven tırabzanları, gücü, güçlüyü, üstesmen enişte, general baba, paşa dede ve polis simgeler. Larousse ve diğer kitaplar, Le Monde aboneliği, vals, viski soda aydın kimliğine göndermelerdir. Daha önceki öykülerden kalma Gaugin renkleri, tren penceresi, pencere camı, elmas küpeler öykülerin anımsattığı dokunuşlardır. Sonuçta izleksel açıdan birbirini tamamlayan bayan uğraşsız ile bay suret kendi tarihlerini yazabildikleri için varlıklarını gerçekleştirmiş sayılırlar.

Sonuç olarak, biçimsel ve içeriksel çeşitliliği, farklı kurgusal yapısı ve düşünsel yansımalarıyla anlaşılacak için değil yorumlanmak için yazılmış *Hallaç* öyküleri metaforik anlatımın en yetkin örneklerini sunar. Öykülerde yinelenen imgeler en geniş anlamda varoluşsal izleri yansıtır. *Bilinçli Eğitim*'de portakal renkli, Afrika sıcak bir çocuk çocuk donu, *Yatak*' ta yıllardır havalandırılmamış yatak, *Gündelik*'te temizlikçi kadınların işlevsiz varlıkları, *İncik Boncuk*'ta mor boncuklu gerdanlık, *Konuşmaktan Bikan*'da cam kırıkları, çakıl taşları gibi soyut somut imgeler kendini arama, kendi olma, kendini bulma arayışlarının simgesel gönderenleridir. Böcek, köpek, kuş, arı imgeleri bu yolda karşılaştıkları engellerin, yaban arısı, yaban eşiği, yaban atı topluma yabancılaşmanın, şam baba, şam balı, balak, balkabağı gibi tatlı çağrışımlar anlık mutlulukların, deniz, göl, ırmak imgeleri ömrü denizlerde geçmiş baba özleminin örtük anlatımıdır. Öyküler her ne kadar içerik açısından bağımsız görünseler de varoluşu sorgulama yolunda betimlenen imgeler aracılığıyla birbirlerine bağlanırlar.

Anlatılarda genellikle sıcak renklerle vurgulanan betimlemeler çağrışımsal anlamlarıyla metnin anlamını derinleştirir, sözcüklerin uyumlu yinelenmesi de metnin sesini duyurur. Özünde *Hallaç* sesli bir anlatıdır. Hallacın pamuğu atarken yay şeklindeki aracın çıkardığı ses, bu saçma ve tekdüze eylem, yaşamın anlamsızlığına gönderme değil de nedir? Ayrıca başlığın çağrışımsal anlamına bakarak yazar, kişileri ve toplumu didik didik ederek varoluşu sorgulamıyor mu?

Sözün kıyası, yayımlandığı dönemde fazla ilgi çekmeyen, ama anlatsal yoğunluğu ve derin anlamı zaman içinde anlaşılan *Hallaç* öyküleri yalnızca yazınsal değil, felsefi ve psikanalitik çözümlemelere de açık bir yapıttır.

KAYNAKÇA

1. Erbil, Leyla. *Hallaç*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,2014
2. Erbil, Leyla. *Zihin Kuşları*.Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,2010
3. Yücel, Tahsin. *Yazın, Gene Yazın*.Can Yayınları,2011
4. Mauron, Charles. *Des métaphores obsédantes au mythe personnel*, Jose Corti.